

meer
dan
woorden
alleen

Hoe talen de wereld weerspiegelen

Wist u dat Nederlands tot in de twintigste eeuw in New Jersey (Verenigde Staten) gesproken werd, dat het woord 'robot' uit het Tsjechisch afkomstig is, dat klanken hoekig kunnen zijn en dat je gedichten kunt 'schrijven' in gebarentaal? Dit en veel meer leest u in deze taalkalender *Meer dan woorden alleen*.

De kalender is een initiatief van taalonderzoekers en taaldocenten van verschillende opleidingen van de faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam. Dit bepaalt ook de keuze van talen die vertegenwoordigd zijn in de kalender: Nederlands, Fries, Engels, Frans, Duits, Spaans, Italiaans, Arabisch, Hebreeuws, Russisch, Pools, Tsjechisch, Servisch, Kroatisch, Noors, Zweeds, Nieuwgrieks, Roemeens, Oudgrieks, Latijn, Nederlandse gebarentaal en Esperanto. Maar ook talen die niet gedoceerd worden aan de UvA worden besproken, zoals Portugees, Japans,

Lees verder op de achterkant

Chinees, Bosnisch, Bulgaars, Oekraïens en Afrikaans.

Aan de hand van interessante en soms zelfs curieuze verhalen laat de kalender zien hoeveel taal ons kan vertellen over onszelf en onze cultuur, hoe we naar de werkelijkheid kijken en de wereld om ons heen interpreteren. Woorden zijn in deze context voetafdrukken van de geschiedenis. Overeenkomsten en dwarsverbanden worden gevonden waar je ze helemaal niet verwacht en tussen talen die op het eerste gezicht niets gemeenschappelijks lijken te hebben.

Per week is er een thema gekozen. Sommige thema's komen vaker voor, zoals Taal en cultuur, Taal en geschiedenis, Kronkels van de taal, Leenwoorden, Kindertaal of Schriften. Andere thema's zijn eenmalig: bijvoorbeeld De kunst van het vertalen of Taalstoornissen.

Sommige weken zijn caleidoscopisch samengesteld, andere bieden meer diepgang: één en hetzelfde onderwerp beslaat dan meerdere dagen.

We wensen u een jaar lang taalplezier en een goed 2021!

maandag
26 april

Leenwoorden uit het Italiaans

Ontleningen zijn van alle tijden. In het Nederlands komen veel Italiaanse leenwoorden voor. Na het Frans, Latijn, Engels en Duits, heeft het Italiaans de meeste woorden aan het Nederlands geleend. Het betreft vooral termen op het gebied van handel, kunst, muziek en eten. Woorden uit het Italiaans worden integraal of gedeeltelijk overgenomen, maar soms worden uitspraak en spelling ('macaroni' in plaats van *maccheroni*) of grammaticale aspecten aan het Nederlands aangepast. Dat kan leiden tot dubbele meervoudsvormen zoals *panini's* en *broccoli's* (de *-i* geeft in het Italiaans al aan dat het een meervoud is).

Hoe geïntegreerd bepaalde Italiaanse woorden zijn, blijkt ook uit constructies zoals *prosciutto ham* (letterlijk 'ham ham'). Lunch met een 'paninibroodje' of een 'focaccia-broodje'? 'Pomodoro tomaten' of 'romaatjes'?

Lees verder op de achterkant

meer
dan
worden
alleen
meer
dan

Een 'proseccootje', en ter afsluiting een 'mocha frappuccino'?
Hebben we hier te maken met pseudo-Italiaans, een talige
mengelmoes, lexicale creativiteit of een sluwe marketing-
strategie of met een combinatie ervan?

maandag

mei

Hoeveel woorden heeft een taal?

Het ligt voor de hand om te vragen of de ene taal meer woorden heeft (en dus 'rijker' is) dan een andere taal. Een antwoord is niet eenvoudig omdat je eerst moet afspreken wat je meetelt als 'woord'. Tellen *woordvormen* ook mee (naast *hebben* ook *heb*, *hebt*, ...), of telwoorden (met spateloze telwoorden als *drieënnegentig* is het Nederlands oneindig veel 'rijker' dan het Engels met zijn spaties), of moet je alleen de hoofdwoorden van grote woordenboeken tellen? In het laatste geval moet je beslissen of homoniemen (*tafel* als meubelstuk en als rekenkundig rijtje) meerdere keren meetellen. En doen eigennamen, familienaamen enzovoort mee?

Een andere benadering is het aantal *mogelijke* woorden te berekenen. Stel dat woorden van een taal 1 t/m 30 letters lang kunnen zijn, en ga uit van het Latijnse alfabet met 26

Lees verder op de achterkant

letters. Dan is het aantal mogelijke woorden $26^1 + 26^2 + 26^3 + \dots + 26^{30}$. Dat is misschien evenveel als het aantal atomen in het heelal, onvoorstelbaar veel dus, maar wel aanzienlijk meer dan in het grootste woordenboek staat!

maandag

juni

Uur – hora

Door Nederlanders wordt de *h* in Latijnse woorden en namen uitgesproken: *homo sapiens* of *Horatius*. Wie wel eens bij een promotie in Nederland is geweest, heeft de pedel misschien horen zeggen: *hora est*, met een uitgesproken *h*. Bij de plechtige aankondiging van een nieuwe paus hoor je echter vaak weer zeggen: (*h*)*abemus papam*, zonder *h*. Het feit dat de *h* geschreven wordt, betekent dat de *h* zeker uitgesproken is geweest in het Latijn, maar in het Laatlatijn was dat waarschijnlijk niet meer het geval, in ieder geval niet in informeel taalgebruik. Ook in het Kerklatijn, dat uit het Laatlatijn is voortgekomen, wordt de *h* over het algemeen niet uitgesproken.

De Romaanse talen zijn uit het informele gesproken Latijn voortgekomen en hebben daarom geen uitgesproken *h*. De Italianen zeggen en schrijven *ora* en de Fransen schrijven *heure*, maar spreken de *h* niet uit. Waarom wordt de *h* dan geschreven? Hierover morgen meer.

maandag

oktober

Ligt de toekomst voor of achter ons?

Voor de meesten van ons is het duidelijk: de toekomst ligt voor ons. Maar dat geldt niet voor iedereen en voor iedere taal. De Grieken vinden dat de toekomst achter ons ligt. Je kunt de toekomst immers niet zien. Het verleden, dat kun je zien, dus dat ligt voor ons. Ook het Hebreeuws kijkt op die manier naar het verleden en de toekomst. En naar het schijnt zijn er ook Indianentalen uit Zuid-Amerika die er zo tegenaan kijken. En de Chinezen wijzen naar boven als ze het over het verleden hebben en omlaag als ze het over de toekomst hebben. Kennelijk plaatsen mensen in verschillende culturen hun verleden en hun toekomst op een andere manier in de ruimte.

maandag
november

Een groot man of een grote man?

Het is een raar verschijnsel in het Nederlands, de verbuiging van het bijvoeglijk naamwoord. Na een *bepaald* lidwoord (*de* of *het*) moet je het verbuigen door er een *-e* aan toe te voegen. Maar als het na een *onbepaald* lidwoord staat voeg je die *-e* alleen maar toe als het zelfstandig naamwoord dat erachter staat een *de*-woord is. We zeggen: *het grote paard* en *de grote winkel*, maar *een groot paard* (*het*-woord) en *een grote winkel* (*de*-woord).

Maar soms houden we ons niet aan deze regel en dan zeggen/schrijven we ook bij onbepaalde *de*-woorden geen *-e* als uitgang. We kunnen dus zeggen 'een grote man' maar ook 'een groot man'. Vreemd genoeg krijg het woord 'groot' dan opeens een iets andere betekenis. *Een groot schrijver* betekent 'groot als schrijver', 'groot in de hoedanigheid van schrijver'. Zo ook: *een begenadigd spreker*, *een knap chirurg*.

Lees verder op de achterkant

Het hoeft niet altijd positief te zijn. *Een beroerd dichter* is niet erg begaafd in het schrijven van verzen. Deze bijzondere eigenschap van het Nederlands vormt een groot probleem voor buitenlanders die het Nederlands aan het leren zijn.